

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱۰/۰۷

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۳/۰۲/۱۴

بررسی اثربخشی خدمات مشاوران در کاهش مشکلات رفتاری و تحصیلی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱

عبدالرضا محمدی^۱

امید افراسیابی^۲

جواد شرفی^۳

چکیده

امروزه تعلیم و تربیت باید چنان قابلیت‌هایی را در افراد پرورش دهد که بتوانند خود را با تحولات و دگرگونی‌های سریع اجتماعی همگام سازند. هدف از انجام این پژوهش بررسی اثربخشی خدمات مشاوران در کاهش مشکلات رفتاری و تحصیلی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) می باشد. برای نیل به این منظور نمونه ۳۳۵ نفری از جامعه ۲۵۶۰ نفری از دانش آموزان و نیز نمونه ۹۵ نفری از جامعه آماری ۱۲۵ نفری استادان دانشگاه افسری را از طریق جدول کرجسی و مورگان به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب نمودیم. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد که شامل ۲۲ سؤال و با تایید روایی و پایایی آن با استفاده از سوالات پنج گزینه‌ای از طیف لیکرت تهیه و به صورت فردی در دانشگاه افسری امام علی (ع) اجرا گردیده است. روش آماری برای توصیف داده‌ها از آمار توصیفی و برای تحلیل داده‌ها در قسمت آمار استنباطی از آزمون‌های T گروه‌های مستقل، آزمون همبستگی پیرسون، آزمون میانگین و آزمون تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شده است. نتایج به دست آمده از آزمون سوالات پژوهشی تحقیق نشانگر آن است که بین میزان اثربخشی کلی مشاوران از دیدگاه دانشجویان و استادان، بین میزان اثربخشی مشاوران از بعد حل مشکلات رفتاری دانشجویان از دیدگاه دانشجویان و استادان، بین میزان اثربخشی مشاوران از بعد کاهش مشکلات تحصیلی دانشجویان از دیدگاه دانشجویان و استادان و بین میزان اثربخشی مشاوران از بعد ارجاع دانشجویان به مراکز ذیربط از دیدگاه دانشجویان و استادان تفاوت وجود دارد. اطلاعات به دست آمده نشان می‌دهد که میزان اثربخشی کلی از دیدگاه استادان بیشتر از دانشجویان است. بین میزان اثربخشی کلی مشاوران از دیدگاه دانشجویان سال اول، دوم و سوم تفاوت وجود دارد.

کلمات کلیدی:

مشاوره، خدمات مشاوره‌ای، مشکلات رفتاری و تحصیلی دانشجویان، اثر بخشی خدمات مشاوران.

---

۱ - عضو هیات علمی دانشگاه افسری امام علی(ع)

۲ - کارشناس ارشد مدیریت MBA دانشگاه صنعتی شاهرود

۳ - عضو هیات علمی دانشگاه افسری امام علی(ع)

مقدمه

شاید اولین همزادان مشاوران امروز رؤسای قبایل و پیرمردان جوامع قبیله‌ای عهد باستان باشند که جوانان برای نظرخواهی و راهنمایی به آنها مراجعه می‌کردند و یا ارجاع داده می‌شدند. در تمدن‌های اولیه، فلاسفه، شیوخ یا سایر نمایندگان خدایان و مذاهب نقش رایزنی و مشاوره را بر عهده داشتند. سرچشمه‌های تاریخی مربوط به تکوین قابلیت‌های انسان را می‌توان در جوامع اولیه یونان دید به این صورت که آن‌ها بر تکامل و تقویت انسان از راه آموزش و پرورش تأکید داشتند به طوری که هر فردی بتواند نقشی را به خوبی انجام دهد که بالاترین جلوه‌ی او برای خود و برای جامعه است. اعتقاد بر این بود که در وجود فرد نیروهایی برای جامعه مفید باشد که قابل برانگیخته شدن و هدایت به سوی اهدافی است که می‌تواند هم برای فرد و هم برای جامعه مفید باشد. در یونان قدیم، افلاطون بیش از هر شخص دیگری به عنوان مشاور شناخته می‌شود. امروز مشکلات انسان‌ها پیچیده‌تر و متنوع‌تر شده است و طبعاً تصمیم‌گیری در زمینه‌های گوناگون زندگی همچون گذشته ساده نیست و به اطلاعات گسترده، دقیق و جامع نیاز دارد در نتیجه، بدون کمک افراد مؤثر، متخصص و آگاه نمی‌توانند خود را به خوبی بشناسند و بر مشکلات خود فائق آیند. بنابراین مشخصه‌ی مشاوره خوب این است که بتواند به افراد کمک کند تا بتوانند دوباره فکر کنند، دوباره تصمیم بگیرند و رفتار خود را تغییر دهند. سازمان برنامه‌ی راهنمایی و مشاوره در دانشگاه که هدف بنیادی آن کمک به دانشجویان جهت رشد همه جانبه و موفقیت‌آمیز است، نمی‌تواند صرفاً بر روابط مشاوره فردی استوار باشد که هم از تجارب گروهی و هم از تجارب فردی برخوردار باشد. بسیاری از وظایف و خدمات مشاوره در قالب رویه‌های گروهی به مراتب مؤثرتر از رویه‌های فردی اعمال می‌شوند. از نظر روان شناسان اختلال رفتاری عبارت است از رفتاری که صورت عادی و طبیعی نداشته و فرد منحرف نامتعادل و ناسازگار است. به نظر اسکینر، اختلال رفتاری ناشی از ظرفیت و توانایی محدود تعمیم و تمیز انسان در شرایط و موقعیت‌های مختلف است.

راهنمایی و آموزش و پرورش نیز دو امر تفکیک ناپذیر هستند. راهنمایی را می‌توان آن بخش از آموزش و پرورش تلقی کرد که ارضای نیازهای جسمی، ذهنی، اجتماعی، اخلاقی و عاطفی دانشجویان را تسهیل می‌کند به طور کلی می‌توان گفت آموزش و پرورش عبارتست از:

بررسی اثربخشی خدمات مشاوران در کاهش مشکلات رفتاری و تحصیلی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱..... ۱۰۱

«فراهم آوردن زمینه‌هایی برای به فعلیت رساندن و شکوفا کردن تمام استعداد‌های انسان و سوق او به سوی اهداف مطلوب از طریق برنامه‌های سنجیده و حساب شده». (صافی احمد، ۱۳۸۰؛ ۳۴)

بهداشت روانی بخصوص در امر تعلیم و تربیت از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، این تحقیق در نظر دارد به بررسی میزان اثربخشی هسته‌ی مشاوره‌ی دانشگاه افسری امام علی(ع) در کاهش مشکلات رفتاری و آموزشی دانشجویان این دانشگاه بپردازد. امید است این پژوهش بتواند مفید و مؤثر بودن کار و مسئولیت عظیم هسته‌ی مشاوره در دانشگاه را بازگو نماید.

اهمیت و ضرورت پژوهش

امور راهنمایی و مشاوره در هر نظام آموزشی، یک ضرورت تاریخی، اجتماعی و آموزشی است. هر جا مدرسه و آموزشگاهی است، در آن مسائل و مشکلات متعدد درسی، شخصی، خانوادگی، شغلی، مالی، سازگاری، عاطفی و روانی نیز وجود دارد. بسیاری از مسائل و معضلات برخاسته از بطن هر نظام آموزشی است. از این رو، پرداختن به آنها و کوشش در شناخت و حل و فصل آنها همانند هر فعالیت آموزشی دیگر به وجود فرد تحصیل کرده و آموخته نیاز دارد. در اینجا ضرورت راهنمایی و مشاوره، خصایص آن، وظایف مشاوران، محیط مساعد برای کار آنان و لزوم تربیت مشاوران از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد.

امروزه تعلیم و تربیت باید چنان قابلیت‌ی را در افراد پرورش دهد که بتوانند خود را با تحولات و دگرگونی‌های سریع اجتماعی همگام سازند. نیل به چنین اهدافی مستلزم آن است که استعدادها و توانایی‌های فرد دانشجوین بر اساس مطالعه و بررسی‌های مداوم و منطبق به روش و موازین علمی تشخیص داده شده و به هر یک از دانشجویان کمک شود تا با توجه به امکانات و توانایی‌های خود از یک سو و نیازمندی‌های جامعه متحول از سوی دیگر به حداکثر رشد و تکامل برسند. بدون تردید می‌توان ادعا نمود که بروز اختلالات رفتاری در دانشجویان و نوجوانان با شدت و حدت متفاوت دامنگیر همه‌ی جوامع و فرهنگ‌ها می‌باشد. از این رو ضروری است که متخصصان علوم روانشناسی، روانپزشکی و تعلیم و تربیت به منظور شناسایی دقیق علل و عوامل مؤثر در ایجاد این اختلالات و ارائه راهکارهای مناسب برای حل یا کاهش این مشکلات قدم بردارند. در حال حاضر هسته‌های مشاوره از جایگاه حساس و مهمی در نظام آموزشی برخوردار است.

هسته‌های مشاوره از جمله واحدهایی است که از سال ۱۳۶۵ به عنوان یکی از بازوهای مهم در امر راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش جمهوری اسلامی، فعالیت خود را به عنوان «شورای بررسی مشکلات رفتاری دانشجویان»، در سطح دانشگاه‌ها و ادارات آغاز نموده که وظیفه‌ی اصلی آن شناسایی و حل مشکلات رفتاری و تحصیلی دانشجویان در دوره‌های مختلف بوده و در سال ۱۳۶۹ این شورا به «هسته مشاوره» تغییر نام داد و مسئولیت سازماندهی و نظارت بر روند فعالیت‌های راهنمایی و مشاوره در سطح مناطق کشور نیز به هسته‌ی مشاوره واگذار گردید. برخی از مشکلاتی که دانشجویان با آنها مواجه می‌شوند، از این قرار است: (شفیع آبادی عبدالله، ۱۳۷۰؛ ۱۱۲)

- ◀ دانشجویان در رابطه با دیگران، دچار مشکل است.
  - ◀ دانشجویان در رابطه با شناخت واقعی از استعدادها و توانایی‌های خود مشکل دارد.
  - ◀ دانشجویان از نظر روانی با خصوصیات نظیر کم‌رویی، ترس و زودرنجی مواجه است.
  - ◀ دانشجویان در یادگیری مواد درسی و پیشرفت تحصیلی موفقیت موردنظر را ندارند.
  - ◀ دانشجویان در خانواده با نامادری، پدر سختگیر و با فقر مالی روبرو است.
  - ◀ دانشجویان در منزل، محیط مناسب برای مطالعه ندارد و در نتیجه قادر به انجام امور درسی و یادگیری دروس دانشگاهی نمی‌باشد.
  - ◀ دانشجویان از نظر چشم و گوش و سایر اعضای بدن نارسایی دارد و سایر کارکنان دانشگاه بدون توجه به آنها در یادگیری دروس فشار غیرمعمول به وی وارد می‌سازند.
  - ◀ دانشجویان به اخذ اطلاعاتی در رابطه با انتخاب رشته‌ی تحصیلی یا طرح ریزی شغلی و یا آیین‌نامه‌های امتحانی و مقررات دانشگاه نیاز دارد.
- بنابراین ضرورت دارد که فردی با شرایط و مسئولیتی مشخص عهده دار خدمات مشاوره و راهنمایی باشد که همانا کسی نیست جز مشاور دانشگاه.

اهداف تحقیق

الف- هدف کلی:

«بررسی میزان اثربخشی مشاوران دانشگاه در کاهش مشکلات رفتاری و تحصیلی دانشجویان»

ب- اهداف جزئی:

- ۱- بررسی اثربخشی مشاوران از دیدگاه استادان و دانشجویان در کمک به حل مشکلات دانشجویی در زمینه‌ی تحصیلی.

بررسی اثربخشی خدمات مشاوران در کاهش مشکلات رفتاری و تحصیلی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱.....۱۰۳

۲- بررسی اثربخشی مشاوران از دیدگاه استادان و دانشجویان در کمک به حل مشکلات دانشجویی در زمینه‌ی رفتاری.

۳- بررسی اثربخشی مشاوران از دیدگاه استادان در زمینه‌ی ارجاع دانشجویان به مراکز ذیربط.

فرضیات

به نظر می‌رسد کارایی مشاوران آموزش دیده بیشتر از مشاوران آموزش ندیده است. به نظر می‌رسد خدمات مشاوران آموزش دیده تاثیر بیشتری بر عملکرد رفتاری و تحصیلی دانشجویان دارد.

به نظر می‌رسد بین خدمات مشاوران و عملکرد تحصیلی و رفتاری بهتر دانشجویان رابطه وجود دارد.

به نظر می‌رسد بین کارایی مشاوران آموزش دیده و آموزش ندیده تفاوت وجود دارد.

تعاریف نظری

✓ اثربخشی: از لحاظ نظری به عنوان میزان یا حدی که یک سازمان به اهدافش قائل می‌شود، تعریف شده است. (رابینز استیفن، ۱۳۷۶؛ ۵۲).

✓ مشاور: مشاور دانشگاه به کسی اطلاق می‌شود که دارای مدرک دانشگاهی در زمینه روان‌شناسی، مشاوره و راهنمایی باشد و هدفش کمک به دانشجویان در امر تحصیلی، شغلی، اجتماعی و مسائل مربوط به آن است. (شرتز واتسون، ۱۳۷۱؛ ۳۴)

مشاوره:

۱- مشاوره، جریان کمک به افراد یا حالت مشورتی که به منظور یاری به افراد در امور تحصیلی، شغلی و حرفه‌ای، اجتماعی و مسائل مربوط به آن از سوی مشاوران و به صورت رابطه‌ی مستقیم صورت می‌گیرد.

۲- مشاوره، جریان تخصصی بین مراجع و مشاور است که بدان وسیله مراجع با کمک مشاور، به بررسی و تحلیل مشکلات خود اقدام می‌کند و از نکات ناشناخته شخصیت خود، آگاهی می‌یابد و بر اثر تعامل و رابطه مشاوره‌ای با مشاور به جستجوی راه‌حلی برای مشکلش می‌پردازد. (شفیع آبادی، عبدالله، ۱۳۷۹؛ ۴۵)

ادبیات تحقیق

چشم انداز تاریخی

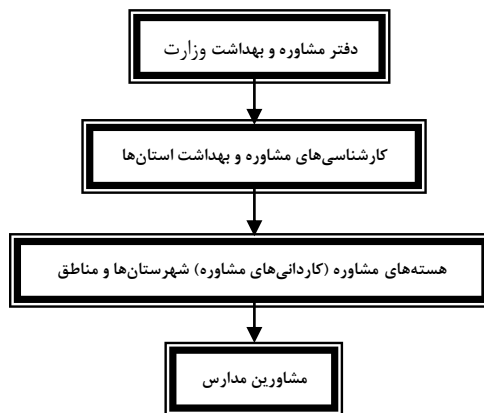
هنگامی می باشد که حضرت آدم(ع) با عواقب سیب خوردن در باغ بهشت روبرو شد. برای این شروع اولیه مشاوره هیچ دلیلی در دست نیست. اما شواهد بسیاری وجود دارد، مبتنی بر اینکه اشخاص طی اعصار گذشته به دنبال رایزنی و مشاوره با اشخاصی بوده‌اند که به دانش، بصیرت یا تجربه‌ی برتر آنان اعتقاد داشته‌اند. از مشاوران یونان قدیم، افلاطون بیش از هر شخص دیگری به عنوان یکی از اولین کسانی شناخته می‌شود که بینش‌های روانشناختی را به صورت یک نظریه‌ی منظم سازماندهی کرده است(بلکین، ۱۳۷۵). دومین مشاور بزرگ تمدن‌های اولیه، ارسطو شاگرد افلاطون بود. او بعدها به آنچه که تبدیل به رشته‌ی روانشناسی شد، خدمات مهم و متعددی نمود. راهنمایی در معنای علمی و خاص برای اولین بار توسط "فرانک پارسونز" با تأسیس دفتر راهنمایی حرفه‌ای در شهر بوستون آمریکا در سال ۱۹۰۸ میلادی آغاز شد. به دنبال این تلاش‌ها، برنامه مدون راهنمایی در دبیرستان‌ها و دانشگاه‌ها از دهه‌ی ۱۹۲۰ به طور گسترده‌ای توسعه پیدا کرد و از دهه‌ی ۱۹۳۰ با اهمیت قائل شدن بر نقش معلم در بهداشت روانی کودکان ابتدایی فعالیت‌های راهنمایی در مدارس ابتدایی شکل گرفت. بعد از جنگ جهانی دوم، نهضت مشاوره و راهنمایی حیات و جهت تازه‌ای پیدا کرد و یکی از افرادی که در جهت‌گیری‌های تازه مشاوره در محیط مدرسه و خارج از مدرسه اثر گذاشت "کارل راجرز" بود که نظریه‌ی درمان مراجع محوری او شهرت زیادی دارد. (گیبسون، رابرت و ماریان، میشل، ۱۳۷۷؛ ۴۹)

تاریخچه‌ی مشاوره و راهنمایی در ایران

آثار و تألیفات دانشمندانی چون ابن سینا، زکریای رازی و خواجه نصیر الدین طوسی گواهی بر این مدعاست که ایرانیان از دیرباز به مشاوره و راهنمایی و درمان انسان‌ها علاقمند بوده‌اند. ولی سال ۱۳۳۲ را می‌توانیم نقطه‌ی شروع خدمات راهنمایی به معنای خاص در کشور خود بدانیم. در این سال با کمک وزارت کار، برنامه‌ای برای راهنمایی شغلی جوانان طرح‌ریزی شد. کنفرانس‌های فرهنگی سال ۱۳۳۷ شمسی در مشهد و آبادان تشکیل گردید. تأسیس دوره‌ی راهنمایی تحصیلی در آموزش و پرورش به منظور کمک به دانش‌آموزان برای انتخاب رشته‌ی تحصیلی و اشتغال آینده‌ی آنان ضروری شناخته شد. در سال ۱۳۳۸ شمسی عده‌ای از کارشناسان آموزش و پرورش جهت تحصیل و تحقیق درباره

بررسی اثربخشی خدمات مشاوران در کاهش مشکلات رفتاری و تحصیلی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱.....۱۰۵

ی برنامه‌ها، به خارج از کشور اعزام شدند و بدین وسیله مقدمات گشایش دفتر برنامه‌ریزی راهنمایی تحصیلی و اجرای برنامه‌ی راهنمایی تحصیلی در ایران فراهم گردید. فعالیت مشاوران در مدارس و دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی تا سال ۱۳۵۸ ادامه داشت و در این سال به علل مختلف از جمله کمبود نیروی انسانی مجرب و کیفی، عدم وجود امکانات کافی، ناهماهنگی برنامه‌های مشاوره با ارزش‌های جامعه و عدم اعتماد دانش‌آموزان و دانشجویان به مشاورین، کار مشاوران در مدارس و دانشگاه‌ها خاتمه یافت. حرکت دوباره مشاوره به شکل تأسیس هسته‌های مشاوره تربیتی در سال ۱۳۶۴ در سطح ادارات کل آموزش و پرورش استان‌ها آغاز شد و با تغییر نظام آموزش متوسطه کشور، مشاورین برای هدایت شغلی، تحصیلی و تربیتی دانش‌آموزان و دانشجویان از سال ۱۳۷۱ آغاز به کار نمودند. در حال حاضر تشکیلات سازمانی مشاوره در آموزش و پرورش به شرح زیر است:

مودار ۱- تشکیلات سازمانی مشاوره در آموزش و پرورش

در زمینه‌ی تربیت مشاوران با دایر شدن مقطع کارشناسی ارشد مشاوره از سال ۱۳۶۹ تربیت مشاوران متخصص در کشور آغاز شد. همچنین دوره دکتری مشاوره نیز از سال ۱۳۷۷ با گزینش دانشجو در دانشگاه‌های کشور آغاز به کار نمود همچنین جهت هماهنگ نمودن فعالیت‌های مشاوره در مؤسسات خصوصی و دولتی شاخه‌ای از فعالیت‌های شورای عالی جوانان کشور به خدمات مشاوره‌ای اختصاص پیدا کرد. این شورا به افراد دارای صلاحیت لازم مجوز تأسیس «مراکز خدمات مشاوره‌ای» را ارائه می‌نماید.

مشاوره و راهنمایی از دیدگاه اسلام

پیامبر گرامی اسلام (ص) رسالت خود را در هدایت مردم عنوان می‌نمود و با رساندن پیام خداوند متعال به مردم، آنها را از گمراهی به سوی نور و سعادت رهنمون می‌ساخت. در آیات قرآن، مفهوم ارشاد و هدایت بسیار تأکید شده است و واژه‌ی راهنمایی در اشکال مختلف و متجاوز از ۱۵۳ آیه مطرح گردیده است. در مورد اهمیت مشاوره از دیدگاه حدیث، فرمایشات بسیاری از رسول اکرم(ص) و ائمه اطهار (ع) نقل گردیده است. (حسینی بیرجندی، سیدمهدی، ۱۳۷۵؛ ۲۵)

اهداف مشاوره و راهنمایی

الف-اهداف‌آنی: این گروه اهداف بیشتر جنبه‌ی پیشگیری داشته و غرض یادگیری دانشجوی در شناسایی و حل مشکلاتی از قبیل مسائل خانوادگی، مالی و یا هدایت حرفه‌ای و تحصیلی است.

ب-اهداف غایی و نهایی: این اهداف در زمانی طولانی‌تر قابل دستیابی است و مواردی از قبیل رشد همه جانبه‌ی دانشجوی، پرورش اعتماد به نفس، قادر ساختن فرد به حل مشکلاتش و خودشناسی فرد و خودرهبی و مسئولیت‌پذیری و سازگاری فرد با زندگی را شامل می‌شود.

اهداف مشاوره تحصیلی

مشاور پس از شناسایی علل مشکل در جهت رفع آنها دانشجوی را یاری می‌دهد. وی برای حل مشکلات دانشجویان در مواردی ممکن است به مشاوره با والدین، استادان و دیگر کسانی بپردازد که به نوعی در ایجاد مشکل نقش دارند.

مشاوره و راهنمایی سازشی

مشاوره و راهنمایی سازشی یعنی کمک به دانشجوی در شناخت و کاهش مشکلات عاطفی، اجتماعی، روانی و اخلاقی تا به سازگاری بیشتری در زندگی دست یابد.

مشاوره و راهنمایی خانوادگی

در سیستم خانواده چنانچه روابط هر یک از اعضاء با دیگران دچار اختلالاتی گردد، در این صورت کل سیستم خانواده دچار مشکل خواهد شد و در این میان طبعاً ضعیف‌ترین و کوچکترین اعضای خانواده که فرزندان باشند، بیشتر تحت تأثیر قرار خواهند گرفت.

بررسی اثربخشی خدمات مشاوران در کاهش مشکلات رفتاری و تحصیلی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱..... ۱۰۷

نظریه‌های مشاوره

نظریه همچون نقشه‌ای است که مشاور را در چگونگی انجام دادن مشاوره و پیش‌بینی نتایج احتمالی یاری می‌دهد. چند نظریه‌ی مشاوره عبارت‌اند از:

- ✓ مشاوره به شیوه‌ی روانکاوی
- ✓ مشاوره به شیوه‌ی روان‌شناسی فردی آدلر
- ✓ مشاوره به شیوه‌ی عقلی-عاطفی (آرین، ۱۳۷۹؛ ۲۱)

عوامل مؤثر بر اثربخشی خدمات مشاوران

۱- مشاوران باید اطلاعاتی درباره شاگردان و مؤسسه‌ای که در آن خدمت می‌کنند، داشته باشند.

۲- ضمن توجه به تغییرات سریع، مشاوران باید از پیدایش بی‌نظمی و هرج و مرج جلوگیری کنند و در هر موقعیت، روش مناسب را اتخاذ نمایند.

۳- مشاوران باید در دوره‌ی بحرانی نقش واسطه را میان گروه‌های فرعی موجود در مدرسه ایفا نمایند.

۴- شیوه‌ی زندگی جوانان نه تنها آنچه را می‌خواهند باشد بیان می‌کند بلکه آنچه را که از آن اجتناب می‌کنند نیز بیان می‌دارد.

مهم‌ترین وظایف مشاوران دانشگاه‌ها

❖ انجام دادن مشاوره فردی و گروهی با دانشجویان در امور تحصیلی، تربیتی و خانوادگی.

❖ ایجاد زمینه‌های لازم برای بالابردن سطح آگاهی‌های دانشجویان نسبت به ویژگی‌ها، توانایی‌ها و محدودیت‌های فردی خود.

❖ شناسایی دانشجویانی که مشکل تحصیلی و تربیتی دارند و کوشش در جهت حل کردن یا تقلیل دادن این مشکلات.

❖ قوانین و دستورالعمل‌های آموزشی به ویژه ضوابط انتخاب یا تغییر رشته.

روش‌های جمع‌آوری اطلاعات

جهت گردآوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته به صورت «بسته پاسخ» استفاده شده است. این پرسشنامه دارای ۲ قسمت می‌باشد. در قسمت اول مشخصات عمومی آنها و در

قسمت دوم که شامل سؤالات اصلی پژوهش است ۲۱ سؤال قرار داده شده است که این سؤال‌ها بر اساس مقیاس لیکرت طراحی گردیده است. روش به کار گرفته شده از نوع توصیفی و پیمایشی است و در این پژوهش جامعه آماری عبارتست از کلیه دانشجویان سال اول، دوم و سال سوم دانشگاه و استادان که در دانشگاه مشغول به تحصیل و تدریس می‌باشند. تعداد کل دانشجویان ۲۵۶۰ نفر و تعداد استادان نیز ۱۲۵ نفر بوده است. داده‌های به دست آمده با استفاده از برنامه SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جمعیت نمونه در این پژوهش عبارت است از تعداد ۳۳۵ نفر دانشجو و ۹۵ نفر از استادان که براساس جدول مربوط به تعیین حجم نمونه کرجسی و مورگان انتخاب شدند. جهت تضمین روایی پرسشنامه از نظرات استاد راهنمای محترم و صاحب‌نظران تحقیق استفاده گردید. برای برآورد پایایی ابزار گردآوری اطلاعات تعداد ۲۵ پرسشنامه به صورت آزمایشی توزیع و گردآوری شده و سپس توسط آزمون آلفای کرونباخ مورد سنجش قرار گرفت و نتیجه به دست آمده نشان از آن دارد که این پرسشنامه دارای پایایی لازم می‌باشد $\alpha = 0.8893$.

روش اجرای پژوهش

مولفه ها	شرح
نوع پژوهش	توصیفی و پیمایشی
جامعه آماری	دانشجویان سال اول، دوم و سال سوم دانشگاه و استادان دانشگاه افسری امام علی ^(ع)
تعیین حجم نمونه	۳۳۵ نفر دانشجو و ۹۵ نفر از استادان
روش نمونه گیری	کرجسی و مورگان
ابزار سنجش	پرسشنامه ۲۱ سؤالی
روش به دست آوردن اعتبار وروایی	روایی پرسشنامه از نظرات استاد راهنمای محترم و صاحب‌نظران تحقیق و تست آلفای کرونباخ برای اعتبار
روش تحلیل داده ها	“آمار توصیفی” و “آمار استنباطی” و از آزمون‌های تحلیل واریانس و آزمون تعقیبی توکی، همبستگی پیرسون، میانگین و آزمون t گروه‌های مستقل با استفاده از نرم افزار SPSS

روش تجزیه و تحلیل آماری

روش آماری مورد استفاده در این پژوهش جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها “آمار توصیفی” و “آمار استنباطی” می‌باشد. در بخش آمار توصیفی از فراوانی داده‌ها، تعداد، درصد، درصد تراکمی، میانه، میانگین، نما و انحراف معیار استفاده شده است. در بخش دوم از آمار

بررسی اثربخشی خدمات مشاوران در کاهش مشکلات رفتاری و تحصیلی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱.....۱۰۹

استنباطی استفاده شده است که در این قسمت برای آزمون فرضیات پژوهش از آزمون‌های تحلیل واریانس و آزمون تعقیبی توکی ، همبستگی پیرسون، میانگین و آزمون t گروه‌های مستقل استفاده شده است.

یافته‌های تحقیق

در این بخش به آزمون سؤالات پژوهشی تحقیق پرداخته می‌شود. جهت آزمون نتایج به دست آمده سؤالات پژوهشی از آزمون‌های t گروه‌های مستقل، تحلیل واریانس، میانگین و همبستگی پیرسون استفاده شده است.

نتیجه‌ی آزمون سؤال پژوهشی اول:

آیا بین میزان اثربخشی کلی مشاوران از دیدگاه دانشجویان و استادان تفاوت وجود دارد؟

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح اطمینان	مقدار T
دانشجویان	۳۳۲	۷۱/۹۸	۲۴/۶۶	۲۹۳	۰/۰۰۱	-۷/۱
استادان	۶۳	۹۷/۱۳	۲۶/۳			

جدول ۱- آزمون سؤال پژوهشی اول با استفاده از آزمون t گروه‌های مستقل

بر اساس اطلاعات جدول ۱ از آنجایی که میانگین نمره دو گروه با یکدیگر تفاوت دارد، و مقایسه‌ی انحراف استاندارد آنها نشانگر آن است که این تفاوت از نظر آماری قابل قبول می‌باشد و با مراجعه به مقدار t به دست آمده (۷/۱-) با درجه‌ی آزادی (۲۹۳) که در سطح اطمینان (۰/۰۰۱) کمتر از حد استاندارد ($\alpha < 0.05$) به دست آمده است، نشانگر وجود تفاوت معنادار و منطقی بین میزان موفقیت دو گروه می‌باشد. پس باید فرض صفر را مردود و فرض تحقیق را پذیرفت. یعنی می‌توان پذیرفت که : بین میزان اثربخشی کلی مشاوران از دیدگاه دانشجویان و استادان تفاوت وجود دارد.

نتیجه‌ی آزمون سؤال پژوهشی دوم:

آیا بین میزان اثربخشی مشاوران از بعد حل مشکلات رفتاری دانشجویان از دیدگاه دانشجویان و استادان تفاوت وجود دارد؟

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح اطمینان	مقدار T
دانشجویان	۲۵۷	۳۶	۱۲/۴	۳۱۹	۰/۰۰۱	-۷/۳۲
استادان	۶۴	۴۹	۱۳/۴۴			

جدول ۲- آزمون سؤال پژوهشی دوم با استفاده از آزمون t گروه‌های مستقل

بر اساس اطلاعات جدول ۲ از آنجایی که میانگین نمره دو گروه با یکدیگر تفاوت دارد، و مقایسه‌ی انحراف استاندارد آنها نشانگر آن است که این تفاوت از نظر آماری قابل قبول می‌باشد و با مراجعه به مقدار t به دست آمده ($-۷/۳۲$) با درجه‌ی آزادی (۳۱۹) که در سطح اطمینان (۰/۰۰۱) کمتر از حد استاندارد ($\alpha < 0.05$) به دست آمده است، نشانگر وجود تفاوت معنادار و منطقی بین نظرات دو گروه می‌باشد. پس باید فرض صفر را مردود و فرض تحقیق را پذیرفت. یعنی می‌توان پذیرفت که: بین میزان اثربخشی مشاوران از بعد حل مشکلات رفتاری دانشجویان از دیدگاه دانشجویان استادان تفاوت وجود دارد.

نتیجه‌ی آزمون سؤال پژوهشی سوم:

آیا بین میزان اثربخشی مشاوران از بعد کاهش مشکلات تحصیلی دانشجویان از دیدگاه دانشجویان و استادان تفاوت وجود دارد؟

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح اطمینان	مقدار T
دانشجویان	۲۵۹	۲۱/۶۵	۸/۰۴	۳۲۲	۰/۰۰۱	-۵/۶۳
استادان	۶۵	۲۷/۸۸	۷/۷			

جدول ۳- آزمون سؤال پژوهشی سوم با استفاده از آزمون t گروه‌های مستقل

بر اساس اطلاعات جدول ۳ از آنجایی که میانگین نمره دو گروه با یکدیگر تفاوت دارد، و مقایسه‌ی انحراف استاندارد آنها نشانگر آن است که این تفاوت از نظر آماری قابل قبول می‌باشد و با مراجعه به مقدار t به دست آمده ($-۵/۶۳$) با درجه‌ی آزادی (۳۲۲) که در سطح اطمینان (۰/۰۰۱) کمتر از حد استاندارد ($\alpha < 0.05$) به دست آمده است، نشانگر وجود تفاوت معنادار و منطقی بین نظرات دو گروه می‌باشد. یعنی می‌توان پذیرفت که: بین میزان اثربخشی مشاوران از بعد کاهش مشکلات تحصیلی دانشجویان از دیدگاه دانشجویان و استادان تفاوت وجود دارد.

نتیجه‌ی آزمون سؤال پژوهشی چهارم:

آیا بین میزان اثربخشی مشاوران از بعد ارجاع دانشجویان به مراکز ذیربط از دیدگاه دانشجویان و استادان تفاوت وجود دارد؟

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح اطمینان	مقدار T
دانشجویان	۲۶۳	۱۳/۸	۶/۱۲	۳۲۵	۰/۰۰۱	-۷/۸۷
استادان	۶۴	۲۰/۵۹	۶/۶			

جدول ۴- آزمون سؤال پژوهشی چهارم با استفاده از آزمون t گروه‌های مستقل

بر اساس اطلاعات جدول ۴ از آنجایی که میانگین نمره دو گروه با یکدیگر تفاوت دارد، و مقایسه‌ی انحراف استاندارد آنها نشانگر آن است که این تفاوت از نظر آماری قابل قبول

می‌باشد و با مراجعه به مقدار t به دست آمده ($-۷/۸۷$) با درجه‌ی آزادی (۳۲۵) که در سطح اطمینان (۰/۰۰۱) کمتر از حد استاندارد ($\alpha < 0.05$) به دست آمده است، نشانگر وجود تفاوت معنادار و منطقی بین نظرات دو گروه می‌باشد. بنابراین: بین میزان اثربخشی مشاوران از بعد ارجاع دانشجویان به مراکز ذیربط از دیدگاه دانشجویان و استادان تفاوت وجود دارد.

نتیجه‌ی آزمون سؤال پژوهشی پنجم:

مشاوران در سطح دانشگاه در کدامیک از وظایف سه‌گانه (کاهش مشکلات رفتاری، مشکلات تحصیلی و ارجاع دانشجویان) موفق تر بوده‌اند؟

گروه‌ها	اثربخشی کل	حل مشکلات رفتاری	کاهش مشکلات تحصیلی	ارجاع دانش‌آموزان
دانشجویان	میانگین	۳/۰۳	۳/۱۴	۲/۶۸
	تعداد	۲۳۲	۲۵۷	۲۶۳
	خطای استاندارد	۰/۹۱۲۸	-۰/۹۵	۱/۰۹
استادان	میانگین	۳/۹۵	۳/۸۶	۳/۸۶
	تعداد	۶۳	۶۴	۶۴
	خطای استاندارد	۰/۹۸	۱/۰۳	۱/۱
جمع	میانگین	۳/۲۴	۳/۲	۳/۲۸
	تعداد	۲۹۵	۳۲۱	۳۲۷
	خطای استاندارد	۱	۱/۰۳	۱/۲

جدول ۵- آزمون سؤال پژوهشی پنجم

مقایسه‌ی اطلاعات مندرج در جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که میزان اثربخشی کل از دیدگاه استادان بیشتر از دانشجویان است، در ابعاد حل مشکلات رفتاری، کاهش مشکلات تحصیلی و ارجاع دانشجویان به مراکز ذیربط نظر استادان مساعدتر از دانشجویان است، اما در مجموع می‌توان چنین عنوان نمود که از بین ابعاد سه‌گانه‌ی فوق از نظر دانشجویان در درجه‌ی اول کاهش مشکلات تحصیلی، سپس حل مشکلات رفتاری و در آخر ارجاع دانشجویان به مراکز ذیربط قرار دارند. اما از نظر استادان در درجه‌ی اول حل مشکلات رفتاری، سپس کاهش مشکلات تحصیلی و در آخر ارجاع دانشجویان به مراکز ذیربط قرار دارند. و نقطه اشتراک نظر این دو گروه در ارجاع دانشجویان به مراکز ذیربط می‌باشد.

نتیجه‌ی آزمون سؤال پژوهشی ششم:

آیا بین میزان اثربخشی کلی مشاوران از دیدگاه دانشجویان سال اول، دوم و سوم تفاوت وجود دارد؟

نتایج به دست آمده از آزمون این سؤال پژوهشی با استفاده از آزمون t گروه‌های مستقل محاسبه شده و به شرح زیر می باشد: بین میزان اثربخشی کلی مشاوران از دیدگاه دانشجویان سال اول، دوم و سوم تفاوت وجود دارد.

نتیجه‌گیری :

اطلاعات به دست آمده از پنج سوال اول نشان می‌دهد که میزان اثربخشی کل از دیدگاه استادان بیشتر از دانشجویان است، در بعد حل مشکلات رفتاری، کاهش مشکلات تحصیلی و ارجاع دانشجویان به مراکز ذیربط نیز نظر استادان مساعدتر از دانشجویان است، اما در مجموع می‌توان چنین عنوان نمود که از بین ابعاد سه گانه‌ی فوق از نظر دانشجویان در درجه‌ی اول کاهش مشکلات تحصیلی، سپس حل مشکلات رفتاری و در آخر ارجاع دانشجویان به مراکز ذیربط قرار دارند. اما از نظر استادان در درجه‌ی اول حل مشکلات رفتاری، سپس کاهش مشکلات تحصیلی و در آخر ارجاع دانشجویان به مراکز ذیربط قرار دارند و نقطه اشتراک نظر این دو گروه در ارجاع دانشجویان به مراکز ذیربط می‌باشد.

۱- با توجه به کمبود افراد متخصص برای انجام امور مشاوره‌ای، شایسته است که افراد واجد شرایط از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی جذب شده و یا اینکه افراد موردنظر و علاقمند و شایسته را برای انجام امور مشاوره‌ای انتخاب نموده و پس از گذراندن آموزش‌های تخصصی و کاربردی در امر مشاوره به خدمت گرفته شوند.

۲- ارائه‌ی آگاهی‌های لازم و گسترده و مستمر پیرامون مسائل و مشکلات عاطفی، روانی، رفتاری، خانوادگی و... دانشجویان و نحوه کمک‌رسانی و مشاوره به این گونه دانشجویان.

۳- مشاوران محترم با مرور و مطالعه مستمر با آخرین دستاوردهای تحقیقی و علمی، مهارت و تخصص خود را افزایش دهند.

۴- توجه بیشتر به فعالیت‌های مشاوره تربیتی و سازشی و مسائل و مشکلات رفتاری و ... دانشجویان همراه با هدایت تحصیلی آنان از سوی برنامه‌ریزان و مسئولین

- ۵- لازم است برای بهبود جریان مشاوره و موفقیت مشاوران در زمینه‌های مختلف کلیه امکانات و وسایل موردنیاز در اختیار مشاورین قرار گیرد.
- ۶- ارتباط بیشتر دانشجویان با مشاوران و استفاده مؤثر از صندوق مکاتبه با مشاور.
- ۷- جلب اعتماد دانشجویان توسط مشاوران و ایجاد رابطه دوستانه و صمیمی با آنها برای ایجاد این تفکر که مشاور قصد کمک به آنها را دارد. لازم است مشاوران توانایی برقراری این ارتباط عاطفی را داشته باشند.
- ۸- فعال کردن جلسات ماهانه و هفتگی مشاوران و ارائه‌ی آخرین یافته‌های مشاوره‌ای و روان‌شناسی به آنها.
- ۹- ارائه خدمات و اطلاعات تحصیلی به دانشجویان از طریق ارائه‌ی بروشورها، رسانه‌ها، کلاس‌های راهنمایی و مشاوره.
- ۱۰- ترغیب دانشجویان به انجام فعالیت‌های گروهی در افزایش اطلاعات تحصیلی به یکدیگر توسط مشاوران و معلمین.
- ۱۱- اختصاص خدمات آموزشی رایانه و اینترنت در زمینه‌ی کسب، امکانات تایپ و چاپ و تکثیر کتب و نشریات و...
- ۱۲- اختصاص یک گروه کامل اعضای مشاوره (مددکار، روان‌شناس، مشاور).
- ۱۳- آشناسازی مشاوران با روش‌های آسیب شناسی روانی، اجتماعی، اختلالات رفتاری و ارائه‌ی جدیدترین راهکارها و تکنیک‌های لازم در زمینه‌ی مرتبط با مشاوره.
- ۱۴- ایجاد جوّی مناسب در دانشگاه برای بیان اندیشه‌ها و احساسات، عواطف، ارزش‌ها و برنامه‌ها و نیازمندی‌های دانشجویان.
- ۱۵- تهیه یک اتاق مناسب با امکانات موردنیاز و ابزارهای مشاوره‌ای جهت استفاده مشاوران و مراجعه مؤثر دانشجویان به مشاور دانشگاه.
- ۱۶- برنامه‌ریزی مناسب جهت رفع کاستی‌ها و تقویت نقاط قوت و تقدیر و تشکر و تشویق مشاوران فعال و موفق به هر نحو ممکن.
- ۱۷- توجه استادان و سایر عوامل اجرایی دانشگاه برای همکاری دقیق و به موقع با مشاور.

- ۱۸- ارائه‌ی دوره‌های ضمن خدمت با شیوه‌ی اجرای اصولی و صحیح و با استفاده از اساتید مجرب و متخصص جهت تدریس در این دوره‌ها.
- ۱۹- تبلیغات لازم جهت تشریح نقش و اهمیت مشاوره در دانشگاه صورت گیرد تا دانشجویان با مراجعه به مشاوره زمینه لازم را برای انجام امور مشاوره‌ای فراهم سازند.
- ۲۰- پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های مشابه در سایر مناطق و شهرستان‌ها و همچنین دیگر استان‌های کشور از دیدگاه دانشجویان، اولیاء، مسئولین، مدیران، مشاوران و... صورت گیرد تا مشکلات اصلی جریان مشاوره در نظام فعلی دانشگاه شناخته شده و به منظور تقویت و بهبود آن برنامه‌ریزی‌های اصولی‌تر صورت گیرد.
- چون مشاوره یک جریان کاملاً تخصصی است و افزون بر آن، توانایی و علاقه هم نقش بسیار زیادی دارد پیشنهاد می‌شود اگر مشاوران یکی از این سه خصیصه را در خود سراغ ندارند، وظیفه سنگین و خطیر و حساس مشاوره را رها کنند و به فعالیت آموزشی دیگری بپردازند.

منابع

- آرین، خدیجه. "نظریه‌های مشاوره و دیدگاه‌های مشاور"، انتشارات اطلاعات، ۱۳۷۹.
- احمدی، محمد. "بررسی نقش مشاوران در زمینه‌ی امور آموزشی دانش آموزان دوره متوسطه شهرستان‌های استان مرکزی"، پایان نامه کارشناسی، ۱۳۷۹.
- اردبیلی، یوسف. "مشاوره و راهنمایی حرفه‌ای"، انتشارات ویرایش، ۱۳۷۴.
- اصغری پور، حمید. "کلیات مشاوره و راهنمایی"، نشر تمرین، ۱۳۸۲.
- امیری، عبدالحسین. "بررسی مقایسه‌ای ویژگی‌های روانشناختی-اجتماعی و حرمت خود نوجوانان مبتلا به اختلالات سلوک و عادی"، پایان نامه دکتری، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۱.
- حسینی، مهدی. "اصول و روش‌های مشاوره و راهنمایی"، تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۷۷.

بررسی اثربخشی خدمات مشاوران در کاهش مشکلات رفتاری و تحصیلی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱.....۱۱۵

- حسینی بیرجندی، سیدمهدی. "مشاوره و راهنمایی در تعلیم و تربیت اسلامی"، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۵.
- شاملو، سعید. "بهداشت روانی"، انتشارات رشد، چاپ دوازدهم، ۱۳۷۶.
- شرتز، واتسون. "اصول راهنمایی"، ترجمه: دکتر علی شریعتمداری، انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۷۱.
- شفیع آبادی، عبدالله. "پویایی گروهی و مشاوره گروهی"، تهران: انتشارات رشد، ۱۳۶۹.
- شفیع آبادی، عبدالله. "مقدمات مشاوره و راهنمایی، مفاهیم و کاربردها"، انتشارات دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۰.
- شفیع آبادی، عبدالله. "مشاوره و راهنمایی تحصیلی و شغلی، مفاهیم و کاربردها"، انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۷۹.
- صافی، احمد. "مشاوره و راهنمایی در دوره‌های تحصیلی"، انتشارات رشد، ۱۳۸۰.
- طلاجووری، بهجت. "تعیین اثربخشی عملکرد مشاوران نظام جدید آموزش متوسطه نظری ناحیه ۲ شهر همدان از دیدگاه مدیران و دانش آموزان"، پایان نامه کارشناسی، ۱۳۸۲.
- گیسون، رابرت و ماریان، میشل. "مبانی مشاوره و راهنمایی"، ترجمه: دکتر باقر ثنائی، انتشارات بعثت، ۱۳۷۷.